

24. IV - 18. V. 1997.

VATROSLAV
KULIŠ
Voodoo Gutenberg



STUDIO



»JOSIP RAČIĆ«

BIBLIOFAGIJA I BIBLIOFANIJA

Knjižna prevrednovanja Vatroslava Kuliša

Arciboldov portret bibliotekara, čovjeka sastavljenoga od samih knjiga, zaokružio je epohu možda najvećega poštovanja toga specifičnoga duhovno-materijalnoga predmeta: papirnatih stranica ispisanih različitim sadržajima i uvezanih često u iznimno dostojanstvene korice. Ljepota knjige išla je usporedo s njezinom relativnom rijetkošću i s povremenim velikim kreativnim ulogom likovnih umjetnika, a tiskovine i rukopisi čuvali su se kao blago. Prije par stoljeća, no i još donedavno, teško je bilo zamisliti da će doći vrijeme hiperprodukcije i inflacije nakladništva tako da - kako kaza Matoš - "više nećeš imati gdje pljunut od tolikih knjiga".

Među svim predmetima knjiga je i danas najbliža živome biću, jer ili umire od pretjerana korištenja, od osipanja i urušavanja stranica, ili pak uopće nikad ni ne zaživi, osuđena na puko vegetiranje po policama, negledana, nedirnuti, nerazrezana, nečitana. Kako bilo i nažalost, uglavnom ima svoj rok trajanja, te je nakon ne odveć duge zemne parabole - kao pojedinačni primjerak - uglavnom osuđena na nestajanje. Ma koliko se mi nostalgičari i sentimentalci teško mirili sa činjenicom, čitave knjižnice svakodnevno bivaju otpisane i odlaze u stari papir, a knjige bivaju prerađene u amorfnu masu i smjesu iz koje će eventualno nastati novi, podjednako smrtni egzemplari iste vrste.

Povijesno poučeni ideološkim represijama posebno smo osjetljivi na unuštavanje knjiga kao brisanje dijela ljudskoga pamćenja. Neizbježno je međutim da dio tiskanog papira s vremenom postaje samo stvar među stvarima, a kao takav može biti podložan i manipulacijama i metamorfozama. Slikar Vatroslav Kuliš, vokacijom likovnjak a profesijom enciklopedist, odavno dolazi u dodir s hrpama knjiga i čitavim rizmama papira, te nipošto nije ostao ravnodušan na njihov izgled i "punjenje", na formu i sadržaj. Dapače, osjetio je potrebu da se na neki način pridruži, da iz grade iz "rezališta" sačini ladicu sposobnu za samostalan plov. A usporedba knjige s brodom, maritimna metafora izdavanja kao porinuća, jedna je od najstarijih figura u knjižarstvu uopće.

Nabavivši veliki broj (inače išaranih, oguljenih, raskupusanih, magarećim ušima ukrašenih, nečitkih, trivijalnih ili barem njemu nerazumljivih i neupotrebljivih) knjižnih svezaka, Vatroslav Kuliš se našao pred svojevrsnom simbiozom aleksandrijske i babilonske biblioteke (praznine i punine, ničega i svega). Pojedinačna knjiga jest i pravokutnik, potencijalni kadar, uokvireni ekran, ali kao mnoštvo knjige nude još znatno već broj (mentalnih, konstruktivnih, operabilnih) pobuda kombinacija. Slikar je poželio iskoristiti neke od njih, te je korice i hrptove, blokove i sveščice počeo rabiti kao temelj za uspostavljanje sasvim novih prostornih, odnosno simboličkih odnosa (ne samo kao podlogu, nego i kao "plemku", kao dodatak koji će izmijeniti status postojećega).

Kuliševe knjižne instalacije zapravo su gigantizirani, hipertrofirani kolaži (odnosno asamblaži), na kojima slikar još intervenira specifičnim vlastitim sredstvima, ponajprije bojom u odgovarajućim mu registrima. Umjesto nalijepljenih otvorenih papirića i kartica on podrazumijeva čitave slojeve (latentnih, impliciranih, virtualnih) kolažiranih značenja. Iza površne ili epiderme izložka nižu se stranice najrazličitijih semantičkih protega, gdje nam nije teško zamisliti dijaloge fantastike i pozitivizma, binome prirodepisa i zemljopisa, čudovišta različitih jezika, različitih vremenskih taloga, različitih smjerova i opredjeljenja. Ako su Ernstovi ili Kalnini kolaži nadmašivali faktografiju polimorfizmom, Kuliševi ansambli - asamblaži računaju na poliperspektivnost, na dimenziju slutnje, trajanja, pripitomljene prolaznosti, obećanja dubine vremenskoga bunara...

Asocijacije i aluzije doista idu zrakasto, kružno, katkad gotovo vrtoglavo. Rasponi radova od "Knjiga za spasavanje" (tj. na svoj način spašenih knjiga) do "Rozete" (vitraja) ukazuju na stečenu autonomiju, osamostaljenje oblika kao građivnih jedinica. Stupnjevi doslovnosti idu od "Likovne enciklopedije" (obrađenih stranica ionako ikoničkoga predznaka), preko "Pušačke knjige" (u kojoj je korišten, multipliciran već postojeći amblem) pa do "Knjige uspomena" (gdje redukcija ide prema razini *tabulae rasae*, s iznimkom jednoga kromatskog-mimetičkog naglaska). "Krešimirova Biblija" računa na pukotinu, ranu kroz koju se proziru donji, unutarnji, raniji slojevi, a "Voodoo-Gutenberg" upravo egzorcistički probija koru i tkivo da bi eventualno iznudio obnovljeno značenje.

Na nizu radova implicirani su, implementirani slikarevi raniji okušaji (najčešće ulomcima reprodukcija i plakata), te je intervenirano karakterističnim energičnim potezima i žestokom, plamsavom ili piskutavom gamom. Nekoliko radova je pak izvedeno krajnjom škrtošću i suzdržanošću sredstava: nakon kompozicijskog aranžmana uslijedio je tek gotovo monokromni, no redovito znakoviti i često upravo "plastični" (reljefni, tvarni, zrnasti) premaz. Takvi su "Priručnik za pustinjaka", "Aleksandrijska biblioteka", "Stendhal", "Indignirane knjige", pa na neki način i "Knjige za pijaniste". Od ovih djela samo je korak do širih prostornih ekspanzija, "Kiše", "Uzgajališta knjiga" i još monumentalnijega "Zidića", koji u galerijski ambijent unose recikliranu energiju ispražnjenih biblioteka.

Demijurškom gestom posvajanja i zatim slobodom samostalne obrade Kuliš doista prevrednuje građu kojom se inače (sekundarno) služi. Nakon knjigoždera-bibliofera (u svakom smislu te riječi) dolazi krijoljubac, koji po pepelu traži zapretanu žeravu. Umjesto zbiljske lomače na trgu, dobijamo metaforična bljeskanja čitave serije knjiga-koje, istina, više nećemo moći čitati, ali ih možemo doživjeti kao svojevrsno objavljivanje reprezentativnosti medija - kao bibliofaniju. Temperament i hedonizam slikara nisu pritom ništa izgubili od imanentnih im svojstava - dapače, u svjetlosti univerzalističkoga bibliopolisa (pa i pri svjetlu "žaruljica" ponekih dosjetki) dolaze do jačeg izražaja individualnost i narav tumača zračnih emanacija, čitatelja kromatskih tragova, odašiljača istančanih valnih dužina...

Tonko Maroević